

NORNA-rapporter 93

Navn og navnebærer

Rapport fra NORNAs 45. symposium
i Skagen 1.–4. oktober 2014

Redigeret af
Martin Sejer Danielsen, Birgit Eggert
og Johnny G.G. Jakobsen

With summaries in English or German

NORNA-förlaget
Uppsala 2016

NORNA-rapporter 93

Udgivet af Afdeling for Navneforskning, Nordisk Forskningsinstitut, Københavns Universitet i samarbejde med NORNA.

© Respektive forfattere 2016

ISSN 0346-6728

ISBN 978-91-7276-093-6

Sat med Verdana

Grafisk opsætning: Redaktionen

Omslag: Katrín Driscoll

Omslagsbillede: Martin Sejer Danielsen

Udgivet som internetpublikation på adressen:

nfi.ku.dk/publikationer/webpublikationer/norna-rapporter-93

För bedömning av manuskript till bidrag i NORNA-rapporter anlitas även utomstående vetenskapliga granskare.

Abstract

Navn og navnebærer. Rapport fra NORNAs 45. symposium i Skagen 1.-4. oktober 2014. Redigeret af Martin Sejer Danielsen, Birgit Eggert og Johnny G.G. Jakobsen (Name and Name bearer. Proceedings from The 45th NORNA Symposium in Skagen, 1-4 October 2014. Edited by Martin Sejer Danielsen, Birgit Eggert, and Johnny G.G. Jakobsen). *NORNA-rapporter 93*. 327p. Uppsala 2016. ISBN 978-91-7276-093-6.

The 45th NORNA symposium was held in Skagen in North Jutland, Denmark, from the 1st to the 4th of October 2014. The symposium was arranged by the Name Research Section at the Department of Nordic Research at the University of Copenhagen. Personal names, place-names, and urban names connected to the symposium theme "Name and name bearer" were discussed by the 25 participants from Denmark, Finland, Norway and Sweden. The symposium proceedings contain 14 of the 18 congress papers.

Keywords: NORNA proceedings, proper names, onomastics, name research, place-names, personal names, names and gender, linguistic landscapes, names in archaeology, names and legends.

Namn i gatubilden

Om namn i Svenskfinlands lingvistiska landskap

VÄINÖ SYRJÄLÄ

Inledning

Att studera lingvistiska landskap har blivit allt populärare sedan slutet av 1990-talet. I denna typ av studier tar man utgångspunkt i det skriftliga språket som är synligt inom ett bestämt område. Oftast gäller det urbana utrymmen vars skyltar även innehåller en stor mängd namn. Gorter (2014) lyfter fram namn som ett återkommande tema inom forskning om lingvistiska landskap. Även Puzey (2011 s. 221) kommenterar de möjligheter studier av lingvistiska landskap ger för att komplettera traditionella namnstudier, samtidigt som onomastisk kunskap kan gynna vidare undersökningar av gatubildens språkbruk. Inom nordisk namnforskning diskuterar t.ex. Sjöblom (2013) kommersiella namn i gatubilden i Åbo, och i Berezkinas (2013) studie av Oslos flerkulturella stadsmiljö samspelar lingvistiska landskap och namn.

Redan en snabb blick på vilket som helst urbant område idag avslöjar att en stor del av alla de skyltar som är synliga i det offentliga rummet innehåller namn – och många av dem inget annat. Mångfalden av skyltar där namn förekommer i kombination med annan text är ännu större. Det råder således ingen tvekan om att namn har en helt central roll för att skapa den språkliga mångfalden i lingvistiska landskap, eller åtminstone vår uppfattning av den. I denna artikel diskuterar jag de namn som är synliga på gatubildens skyltar och deras roll i de nordiska

lingvistiska landskapen. Mitt fokus ligger speciellt på hur namn fungerar i tvåspråkiga miljöer i dagens Svenskfinland.

Med hjälp av en kort översikt av den tidigare forskningen kring namn i lingvistiska landskap tar jag upp flera motiveringar för varför namn är värda speciell uppmärksamhet när språkbruket i det offentliga rummet diskuteras. Därefter följer konkreta exempel från svenskfinland i form av en analys av namnen i de lingvistiska landskapen i två västnyländska städer. Med utgångspunkt i en kvantitativ analys av skyltarna i Grankulla och Karis beskriver jag hur ofta namn egentligen förekommer i gatubilden. Vidare diskuterar jag mer kvalitativt vilka namntyper det är fråga om.

Syftet med denna studie är att bidra till den metodologiska diskussionen inom både forskningen av lingvistiska landskap och namnforskning. Genom konkreta exempel visar jag hur de metodologiska val beträffande analysen av namn på skyltarna kan på ett radikalt sätt påverka de resultat man får – och samtidigt den bilden av ett lingvistiskt landskap som man förmedlar. Även namnbärarnas roll i uppfattningen av namn i lingvistiska landskap måste diskuteras, eftersom det i studier av denna typ är omöjligt att bortse från den kontext där namn (och andra belägg) befinner sig. Samtidigt öppnar analysen nya möjligheter för att använda data från lingvistiska landskap för att undersöka nya typer av frågeställningar inom namnforskningen.

Namn och lingvistiska landskap

Ett lingvistiskt landskap, enligt en definition av Landry & Bourhis (1997 s. 25) omfattar all skriftligt språk som är synligt inom ett bestämt område. Således betraktas språket på olika typer av skyltar (som enheter i analysen brukar kallas oavsett deras egentliga fysiska form): från offentligt uppsatta trafikmärken till kommersiella ljusreklamer och klotter. Denna definition omfattar således även olika typer

av skyltar med namn, som gatunamn och ortnamn som specifikt nämns av Landry & Bourhis (1997 s. 25). Dessutom är kommersiella namn ofta väldigt synliga i ett lingvistiskt landskap, något som bekräftas i både denna artikel och i tidigare studier. Trots detta har namn inte alltid ägnats så mycket uppmärksamhet i de olika studierna om lingvistiska landskap.

Gorter (2014) kommenterar hur svåra namn kan vara att hantera i en kvantitativ analys av språk på skyltarna. Olika forskare har i sina studier av lingvistiska landskap därför ibland valt väldigt olika sätt att analysera skyltar med namn. I de flesta studierna är namn i sig inte av intresse, varmed de inte kommenteras separat. Därför kan det tyckas att frågan om hur – och om – namn kan definieras som en del av ett visst språk inte är relevant för denna typ av studier, en synpunkt man nog måste ställa sig kritisk till. Eftersom man oftast vill kunna presentera kvantitativa resultat om språk i gatubilden, väljer man vanligen att analysera även namn på samma sätt som andra belägg och då är motiveringarna bakom de val man (kanske omedvetet) gör inte obetydliga för slutresultatet. Som jag kommer att återkomma till nedan, påverkar den språkliga och kulturella kontexten hur enkelt namn kan kategoriseras. Det är ändå förvånansvärt få studier där det tas ställning till namn eller motiveras hur de har analyserats.

Möjliga tillvägagångssätt varierar från att inte alls kommentera namn till att placera dem i en egen kategori som medvetet lämnas utanför den språkliga analysen (för diskussion, se Edelman 2009 s. 149). Det är förstås möjligt att definiera namn som en del av det lokala språket, med motiveringen att det är omöjligt att översätta namn, eller enligt deras ursprungsspråk enligt olika kriterier, som huruvida det aktuella namnet har någon lexikal betydelse utöver funktionen som namn (Edelman 2009 s. 152). Det vanligaste verkar dock vara en (för de flesta forskare säkert omedveten) kombination av att från egen subjektiv syn-

vinkel placera namn i olika språkliga kategorier. Dessutom finns det exempel på icke-västerländska studier där alla universella namn (som kända globala varumärken) kategoriseras helt enkelt som "engelska" (se vidare Tufi & Blackwood 2010 s. 201f.), något som långtifrån alltid motsvarar verkligheten.

Även en lösning där namn definieras som en del av det lokala språket kan dock vara problematisk. Eftersom det exempelvis i de aktuella lingvistiska landskapen i denna studie finns två (åtminstone i princip) likvärdiga lokala språk, kan namn inte alltid motiverat ses mer som en del av det ena hellre än det andra språket. Överlag är det den aktuella kontexten, både inom och runt skylten, som oftast avgör hur namn på skyltarna blir kategoriserade språkligt. Syftet med varje undersökning avgör vilken metod som fungerar bäst: beroende på om man är ute efter en strikt kartläggning av ursprungsspråket för beläggen på skyltarna eller en mer generaliserande uppfattning av beläggen som "lokala" respektive "främmande".

Bland litteraturen om lingvistiska landskap finns det även några studier som specifikt diskuterar problematiken med att analysera namn på skyltarna. Några av de mest centrala studierna presenteras i korthet nedan. Det finns även flera studier där namnens roll i lingvistiska landskap kommenteras (se genomgången i Gorter 2014), för att inte tala om studier där namn från gatubilden bildar en central del av materialet (t.ex. Sjöblom 2013). Olika onomastiska studier kan också erbjuda hjälpmedel för kartläggningen av lingvistiska landskap, som Sjöbloms (2006) studie över finska företagsnamn, där hon även diskuterar den språkliga bakgrunden hos olika typer av kommersiella namn (Sjöblom 2006 s. 111–148).

Namnens roll i lingvistiska landskap diskuteras av Edelman (2009) som i sin studie har analyserat ett material från Amsterdam två gånger. I sin första analys lämnade hon namn utanför analysen, medan dessa i den andra analysen

betraktas som alla andra belägg på skyltarna. Enligt Edelmans (2009 s. 150f.) jämförelse är andelen skyltar med engelska och andra främmande språk klart större när namn är med i materialet, vilket leder henne till slutsatsen att namn bidrar centralt till hur flerspråkig ett lingvistiskt landskap framstår. Edelman tar dock inte ställning till hur namn egentligen uppfattas av språkbrukarna som ser dem ute på gatan.

Utgångspunkten för Tufi & Blackwood (2010) är däremot problematiken med den subjektiva tolkningen av namn. De diskuterar klassificeringen av globala varumärken i lingvistiska landskap och söker möjliga hjälpmedel bland annat i forskningen om marknadsföring. För att i analysen kunna beskriva att namn ofta väcker (korrekta eller felaktiga) associationer till specifika språk och nationer, lyfter Tufi & Blackwood (2010 s. 207f.) vid sidan av begreppet *COO/LOO (country/language of origin)* även fram begreppen *COR* och *LOR (country respektive language of representation)*. Således skiljer de mellan det (etymologiska) ursprunget av namn och hur de uppfattas. Med stöd i socialpsykologin blir deras slutsats att det parallellt finns både en individuell och en kollektiv uppfattning om lingvistiska landskap (Tufi & Blackwood 2010 s. 207). För att i forskningen kunna ta hänsyn till detta, föreslår Tufi & Blackwood (2010 s. 208) en analys i flera steg, där det förutom språket även identifieras huruvida skyltar innehåller namn och hurdana associationer dessa för med sig.

Att namn, även mer än andra belägg i lingvistiska landskap, har en symbolisk funktion vid sidan av den kommunikativa funktionen är inte oväsentligt när de ska analyseras språkligt. Denna symboliska roll binder dessutom namn ihop med frågor kring språkpolitik, minoritetsspråkens ställning och globalisering, alla centrala teman för studier av lingvistiska landskap (enligt Gorter 2014). Både Moriarty (2012) och Puzey (2012) har i sina studier visat hur

planerade och genomförda ändringar i namnbruket kan leda till politisk debatt kring lingvistiska landskap.

Ett vidare exempel på namn, språk och symbolik i lingvistiska landskap ges i Bagna & Machettis (2012) studie av italienska varumärken och matsedlar i olika länders lingvistiska landskap. Deras material, som består av både varumärken från Italien, varumärken baserade på italienska namn eller italienska ord och fraser och pseudo-italianismer, visar hur svåra belägg på skyltar kan vara att kategorisera. Genom att använda Bagna & Machettis (2012) material som exempel, kan man se varför det är närmast omöjligt att ge en bild av ett lingvistiskt landskap som alla skulle dela. Att italienskan i lingvistiska landskap har en symbolisk men inte nödvändigtvis en kommunikativ funktion, samtidigt som många ord (som *pizza* och *pasta*) har blivit en del av en universell vokabulär, resulterar i att individens kunskaper avgör huruvida de aktuella namnen blir förknippade med Italien/italienska eller inte. Jag återkommer till denna problematik i diskussionen längre fram i artikeln.

Grankulla och Karis – och deras lingvistiska landskap

För min egen analys har jag kartlagt de lingvistiska landskapen i två tvåspråkiga städer i västra Nyland: Grankulla och Karis. Materialet består således av 797 (Grankulla) respektive 1 520 (Karis) fotograferade skyltar från de centrala gatorna samt järnvägsstationerna i de två städerna. Av de sammanlagt 2 317 skyltarna innehåller cirka tre fjärdedelar (76 %) namn, varmed frågorna kring namn i gatubilden är högst aktuella här. Jag ger härnäst en kort beskrivning av de två städerna samt några centrala observationer om deras lingvistiska landskap som bakgrund för den efterföljande analysen av namn på skyltarna.

Jag valde städerna Grankulla och Karis för denna studie eftersom de har både likheter och skillnader. Båda städerna har cirka 9 000 invånare och en stark tvåspråkig profil – andelen finsk- respektive svenskspråkiga invånare är

NAMN I GATUBILDEN

ungefär 60:40 – men med olika majoritetsspråk. Dessutom skiljer sig städerna åt socioekonomiskt och även stadsbilderna är olika, vilket påverkar de lingvistiska landskapens uppbyggnad. Grankulla är en del av Helsingfors-regionen, men jämfört med regionen i övrigt har svenskan en starkare roll där. Karis i sin tur ligger cirka 75 kilometer västerut från Helsingfors och är sedan 2009 del av den större kommunen Raseborg med svenska som majoritetsspråk. Grankullas kommersiella centrum domineras av ett stort köpcentrum, medan de olika företagen i Karis har spridits längs ett antal gator inom ett vidare område.

Av skyltarna i de lingvistiska landskapen är en fjärdedel (604 skyltar eller 26 %) offentligt uppsatta, som trafikmärken, gatunamn eller skyltar på offentliga byggnader och på järnvägsstationer. De övriga tre fjärdedelarna (1 713 skyltar, 74 %) består av privat uppsatta skyltar. Denna grupp innehåller både kommersiella skyltar, bland annat reklamaffischer, butikernas namnskyltar och skyltfönster, och skyltar uppsatta av privatpersoner, som handskrivna lappar på anslagstavlor (som finns på gatan i båda städerna) eller klotter i form av klistermärken.

Vidare är något över hälften (1 311 eller 57 %) av skyltarna i materialet enspråkiga. En tredjedel (794 skyltar, 34 %) är tvåspråkiga, medan cirka 9 % (211 skyltar) innehåller tre eller flera olika språk. Som framgår av tabell 1 nedan, är de vanligaste språken i Grankullas och Karis lingvistiska landskap naturligt nog de två inhemska språken, varav finska förekommer på sammanlagt 68 % och svenska på 48 % av skyltarna. Av främmande språk används endast engelska på ett större antal skyltar – på 17 % av alla skyltar i materialet. Endast 3 %, eller 81 av de 2 317 skyltarna innehåller övriga språk (sammanlagt 11 olika språk förekommer: danska, estniska, franska, grekiska, italienska, latin, nordsamiska, norska, ryska, swahili och tyska). Samtidigt finns det dock på hela 16 % av skyltarna sådana belägg där språket inte kan definieras entydigt – som ordet

VÄINÖ SYRJÄLÄ

taxi eller vissa namn. Jag återkommer nedan till dessa belägg och till hur namn i övrigt påverkar skyltens språk.

Tabell 1: Antalet skyltar som innehåller olika språk från Grankulla och Karis.

	<i>Grankulla</i> (N=797)	<i>Karis</i> (N=1 520)	Sammanlagt (N=2 317)
finska	576 (72 %)	996 (65 %)	1 572 (68 %)
svenska	309 (39 %)	812 (53 %)	1 121 (48 %)
engelska	156 (20 %)	246 (16 %)	402 (17 %)
andra språk	35 (4 %)	46 (3 %)	81 (3 %)
universella belägg	118 (15 %)	261 (17 %)	379 (16 %)

Innehållet av de offentligt uppsatta skyltarna styrs av lagstiftningen (framförallt av språklagen, se Finlex 2003), så att tvåspråkiga skyltar med både finska och svenska (med kommunens majoritetsspråk först) är den vanligaste typen och utgör cirka 52 % av alla offentliga skyltar. Även i princip alla andra offentliga skyltar innehåller antingen finska eller svenska eller en kombination av dessa med ytterligare språk. Dessutom har de flesta enspråkiga skyltar ett närliggande par där samma information ges på det andra nationella språket.

De privata skyltarna innehåller en större variation med sammanlagt 35 olika språkkombinationer, varav enspråkigt finska skyltar är de vanligaste (cirka 29 % av de privata skyltarna). Den enda större skillnaden mellan skyltarna i de två aktuella städer finns också bland de privata skyltarna: i Karis är både tvåspråkiga skyltar med finska och svenska och enspråkigt svenska skyltar vanligare som kommersiella skyltar än i Grankulla, vilket gör att svenskan är klart synligare där den är majoritetsspråket. Svenska används på 46 % av de privata skyltarna i Karis men endast på 20 % av skyltarna i Grankulla. I övrigt finns det inga större skillnader mellan de två städerna, varför jag i den vidare analysen här har behandlat materialet från båda städerna som en helhet.

NAMN I GATUBILDEN

Namn i gatubilden

Som nämndes ovan finns namn på tre fjärdedelar av skyltarna i materialet från gatubilden i Grankulla och Karis. Som framgår av tabell 2 innehåller en stor del, närmare sagt 42 % av dessa, inget annat än just (ett eller flera) namn. Därtill kommer skyltar där namn finns i kombination med annan text, vilka utgör en tredjedel (34 %) av materialet. Det finns både skyltar där namn står självständigt men kompletteras av till exempel en slogan och skyltar där namn förekommer inne i en längre text (se bild 1 och bild 2). Det är således endast en knapp fjärdedel (24 %) av skyltarna som inte innehåller några namn alls.

Tabell 2: Skyltarna fördelade enligt namninnehåll.

skyltar med endast namn	971 (42 %)
skyltar med både namn och annan text	791 (34 %)
skyltar utan namn	555 (24 %)
<i>sammanlagt</i>	<i>2 317 (100 %)</i>

Bild 1: Exempel på skylt där ett fristående namn kompletteras av annan text (från Grankulla).

Bild 2: Exempel på skylt där ett namn utgör en del av en längre text (från Karis).

Namninnehållet på de offentliga skyltarna är enklare att analysera än på de privata skyltarna, eftersom de offentliga skyltarna i vanliga fall följer de mönster som är fastslagna i olika föreskrifter och i lagstiftningen (som språklagen, se Finlex 2003). Därmed är det helt enkelt motiverat att kategorisera de flesta av namnen på dessa skyltar som antingen finska eller svenska. Vidare finns det två typer av namn på de offentliga skyltarna: ort- och gatunamn samt namn på offentliga institutioner och byggnader. Av dessa är de förstnämnda samtidigt den allra vanligaste typen av namn i hela materialet.

De enskilda namn som förekommer oftast i materialet är (föga överraskande) de aktuella kommunnamnen, som samtidigt är bland annat namn på järnvägsstationer (bild 3) i respektive stad: *Grankulla*, *Karis* och *Raseborg* samt deras finska motsvarigheter *Kauniainen*, *Karjaa* och *Raasepori*. Därtill förekommer på bland annat trafikmärken en variation av både gatunamn och namn på såväl stadsdelar som nära eller mer avlägsna orter, som *Helsingfors* eller på en speciell skylt för Karis nordiska vänorter *Alingsås*, *Skedsmo* och

NAMN I GATUBILDEN

Tårnby. I enlighet med språklagen (Finlex 2003) finns dessa namn uppsatta på båda nationella språken, antingen på samma skylt eller på två närliggande skyltar. Undantaget är de ortnamn där ett (ofta finskt) parallellnamn saknas, som *Bemböle* (se även bild 4) och *Ymmersta*.

Bild 3: Namn på de aktuella städerna är de vanligaste ortnamnen (järnvägsstationen i Grankulla).

Bild 4: Olika ortnamn på trafikmärken i Grankulla.

Bild 5: Två parallella namn på en offentlig institution: Folkpensionsanstalten i Karis.

Även om den andra typen av namn på offentliga skyltar inte förekommer lika ofta som ortnamn, är den mer varierad. Olika typer av skyltar innehåller namn på olika statliga och kommunala myndigheter samt offentliga institutioner och byggnader, som till exempel *Liikennevirasto – Trafikverket*, *Karis hälsostation – Karjaan terveysasema* eller *FPA – KELA* (dvs. *Folkpensionsanstalten*), se även bild 5 ovan. Även dessa namn ses vanligtvis i två parallella former på finska och svenska.

På de privata skyltarna är variationen av olika namntyper (och språk) däremot klart större. Det finns ortnamn även på dessa skyltar, till exempel i adresser eller som delar av företagsnamn, men överlag är olika kommersiella namn de mest synliga. Namn på olika typer av företag, butiker och restauranger utgör den allra största gruppen namn på privata skyltar, samtidigt som dessa oftast är de mest synliga inslagen i det lingvistiska landskapet överhuvudtaget

NAMN I GATUBILDEN

(se exemplet i bild 6). Samma observation har gjorts av Sjöblom (2013 s. 163) i Åbo. Vissa reklamaffischer och skyltfönster innehåller dessutom namn på specifika produkter, och även olika globala, lokala och nationella varumärken förekommer i olika former. En speciell namntyp i gatubilden är namn på bostadsaktiebolag: trots att det är fråga om företagsnamn, har dessa inte satts upp på skyltar i något direkt kommersiell syfte.

Bild 6: Butiksnamn är ofta de synligaste inslagen i lingvistiska landskap: Wild Shoe i Karis.

Vidare innehåller de privata skyltarna även några personnamn. Förutom att dessa i likhet med ortnamn används som delar av ett flertal företagsnamn förekommer de även för sig själva. Personnamn kan ses bland annat på privata anslag på en anslagstavla eller i en lista över medarbetarna på en tandläkarmottagning (i bild 7). Det aktuella materialet innehåller endast de skyltar som är direkt synliga på gatan, men till exempel i trappuppgångar eller inne i ett kontor skulle det lingvistiska landskapet innehålla även flera skyltar med personnamn.

Bild 7: Personnamn bland namnen på en kommersiell skylt: tandläkarmottagningen i Karis.

På de privata skyltarna är även den språkliga variationen bland namn avsevärt större och samtidigt i många tillfällen mer svårdefinierad. Det finns till exempel bland företagsnamn på skyltarna parallella namn på båda inhemska språken, namn på bara ett inhemskt språk eller ett främmande språk, samt namn på "låtsasspråk" eller namn som består av en kombination av element från flera olika språk. Jag återkommer i senare diskussion till hur olika namn kan hanteras i den språkliga analysen. Redan här kan man dock konstatera, att flera av de privata namnen innehåller element vars språkliga bakgrund är okänt eller inte entydigt i sammanhanget. Ett exempel på ett sådant namn är slangnamnet *Grani* (för Grankulla) som trots sitt svenska ursprung kan användas lika väl på båda språk. Därför är det svårt att som namn på stadens centrala köpcentrum (med eller utan finskt förled), *Kauppakeskus Grani*, se detta som ett entydigt svenskt namn.

Jag har i genomgången ovan nöjt mig med en kvalitativ diskussion och valt att inte räkna exakta antal av olika typer av namn. Detta eftersom gränsdragningar mellan å ena sidan olika namntyper och å andra sidan egennamn och appellativer inte alltid är klara i relation till skyltar i gatu-

bilden. Ett exempel är skylten *Kirjasto – Bibliotek*, där åtminstone den finska delen kan tolkas både som namnet på byggnaden och som ett appellativ. Dessutom kan vissa ord samtidigt både vara namn och inte vara det beroende på den aktuella skylten: *köpcentrum* är ett vanligt appellativ på ett flertal skyltar, men som namnet på en busshållplats är *Köpcentrum* även med i namnmaterialet.

Vidare kan det vara svårt att hålla isär olika former av samma namn och två helt olika namn i det lingvistiska landskapet. Detta beror på att alla skyltar inte nödvändigtvis följer den samma (offentliga) namnformen, som man skulle komma åt med andra samlingsmetoder. Det finns till exempel skyltar med både texten *Kauneuskeskus Fenix* och *Fenix kauneuskeskus* där namndelarna är i olika ordningsföljd. Dessutom har namndelarna på många skyltar placerats på ett sätt som möjliggör flera alternativa läsningar. Ett annat exempel är de namn som finns både som förkortningar och som fullt utskrivna, som *HRT* eller *Helsingforsregionens trafik*. En ytterligare dimension i problematiken är huruvida de parallella namnen på olika språk borde räknas som alternativa versioner av samma namn eller som olika namn.

Att definiera namn är inte den enda problematiska aspekten med metodiken för studier av lingvistiska landskap, utan som Gorter (2014) poängterar kan redan en definition av vad som utgör en skylt vara svårt att komma fram till. Som med allt material från lingvistiska landskap, är man därmed tvungen att göra val angående vilka belägg som tas med i analysen och vilka som lämnas utanför. I princip innehåller mitt aktuella material all text från alla typer av skyltar från små klistermärken till stora ljusreklamskyltar – därmed finns även namn med väldigt olika fysiska egenskaper med. Av praktiska skäl har jag dock i den språkliga analysen endast tagit hänsyn till de namn som "sticker ut" på skylten, så att t.ex. alla de namn som står på kartan över huvudstadsregionen på Grankullas busshåll-

platser inte inkluderats i analysen, medan de namn som finns med i kartaffischens rubrik naturligtvis finns med.

Namnbärarna i det lingvistiska landskapet

För att kunna analysera språket på skyltarna trots den ovannämnda problematiken måste man betrakta även den kontext som skylten befinner sig i. Detta gäller inte enbart studier av namn i de lingvistiska landskapen, och därmed har olika forskare i olika hög grad tagit med skyltarnas och närmiljöns egenskaper i sina analyser av olika lingvistiska landskap. Det är möjligt att strikt koncentrera sig på texten på skylten, men andra forskare har även kommenterat saker som skyltarnas typografi och placering eller diskuterat semiotiken i vidare mening (för metodologiska diskussioner, se Gorter 2014). Som Tufi & Blackwood (2010) visar, påverkar kunskaper om namnbäraren hur namn tolkas och upplevs som delar av det lingvistiska landskapet. Därför diskuterar jag i det följande den roll som namnbäraren (i två betydelser) har för analysen av namn i gatubilden.

Namnbäraren är inte obetydlig när namn i lingvistiska landskap, och särskilt de kommersiella namnen, diskuteras, eftersom språkbrukare som möter namn i gatubilden ofta bildar associationer mellan dessa namn och namnbärarna – och olika språk. Som Tufi & Blackwood (2010 s. 207f.) anmärker, kan dessa associationer vara både korrekta och felaktiga. Hur namnet tolkas av individen (och om namnet uppfyller sitt tänkta symboliska eller kommunikativa syfte) avgörs av individens kunskap om namnbäraren. Namnbäraren kan vara känd från förr eller bedömas utifrån den information som finns tillgänglig i det lingvistiska landskapet och i stadsmiljöns vidare kontext. Huruvida namn associeras i första hand med sin reella/uppfattade språkliga bakgrund eller med namnbärarens reella/uppfattade bakgrund (eller andra egenskaper) lämnar således flera möjligheter för tolkningen av namn i den kontext ett lingvistiskt landskap bildar.

Möjligheten till varierande tolkningar är en utmaning när man strävar efter en objektiv språklig analys av (namn i) det lingvistiska landskapet. Orsaken till att vissa namn uppfattas som främmande men andra inte, eller som en del av något språk eller bara som namn – oavsett deras egentliga språkliga bakgrund – är väldigt subjektiva. Därför är det även tveksamt om det alls är möjligt att genomföra en analys av denna typ utan att forskarens egna kunskaper och uppfattningar påverkar resultaten, varmed den bild av ett lingvistiskt landskap som förmedlas av forskningsresultaten inte nödvändigtvis sammanfaller med allmänhetens uppfattning.

I kontexten av lingvistiska landskap är det möjligt att förstå ordet "namnbärare" även bokstavligen, så att man syftar på den fysiska skylten som namnet har skrivits på. Som konstaterats ovan, kan dessa fysiska namnbärare vara väldigt olika. På de reglerade offentliga skyltarna har namn oftast ganska tydliga funktioner, varmed själva skylten kan bistå i tolkningen av namnet. Bland de privat uppsatta skyltarna finns det däremot mer variation så att skylten kan vara allt från en reklamaffisch eller ett skyltfönster till små handskrivna lappar och klistermärken. Det är klart att ett namns synlighet påverkar hur namnet upplevs påverka det lingvistiska landskapet och kanske även hur dess roll som namn tolkas. Detta är dock något som studier av lingvistiska landskap har väldigt begränsade möjligheter att med nuvarande (kvantitativa) metoder ta hänsyn till. Vidare problematik anknyter till de allt mer vanliga digitala skyltarna, där innehållet varierar kontinuerligt och är ofta omöjligt att analysera på lika villkor som de traditionella, statiska skyltarna.

Namn och språklig mångfald

Med hänvisning till Edelman (2009) visar jag i följande hur olika sätt att hantera namn i en analys av lingvistiska landskap påverkar de resultat man får. Jag diskuterar dessutom

hur jag själv har valt att kategorisera namn i den kvantitativa språkliga analysen av de lingvistiska landskapen av Grankulla och Karis. Det är värt att här påpeka att ett namn (eller vilket som helst belägg) på en skylt endast kan höra till en kategori i den kvantitativa analysen, även om namn i verkligheten oftast kan fungera på flera språk. Således räknas inte vägvisaren med enbart namnet *Bemböle* som en tvåspråkig skylt, trots att den fungerar på samma sätt som andra motsvarande skyltar där det finns två separata namnformer.

I tabell 3 nedan visas resultaten från en språklig analys av skyltar med tre olika lösningar när det gäller namn. I den första analysen har alla namn lämnats utanför analysen, som i Edelman (2009 s. 149f.) enligt synen att namn inte är en del av ett visst språk. I den andra analysen har namn från skyltar som innehåller även annan text tagits med och i den tredje, som motsvarar de resultat som tidigare beskrivits, har alla skyltar – och alla namn – tagits med i analysen.

Tabell 3: Antalet skyltar som innehåller olika språk enligt tre alternativa analyser av namn.

	<i>inga namn med (1 346 skyltar)</i>	<i>namn från skyltar med annan text med (1 346 skyltar)</i>	<i>alla namn med (2 317 skyltar)</i>
finska	1 091 (81 %)	1 097 (82 %)	1 572 (68 %)
svenska	728 (54 %)	744 (55 %)	1 121 (48 %)
engelska	189 (14 %)	293 (22 %)	402 (17 %)
andra språk	7 (0,5 %)	46 (3 %)	81 (3 %)
universella belägg	20 (1 %)	127 (9 %)	379 (16 %)

Om namn lämnas helt utanför undersökningen (se första kolumnen i tabell 3) består materialet för analysen av endast en del av de insamlade skyltarna: 1 346 av 2 317 skyltar blir analyserade enligt dessa kriterier. Det här kan anses vara problematiskt, eftersom man då direkt förbiser en

relativt hög andel av de texter som de facto finns ute i gatubilden och därmed utan tvekan påverkar uppfattningarna av det lingvistiska landskapet. Samtidigt märker man att antalet skyltar med främmande språk och antalet universella belägg är väldigt låg jämfört med de andra möjliga tillvägagångssätten.

Redan när namn på skyltar med både namn och annan text införs i analysen, märks förändringar i resultaten (se andra kolumnen i tabell 3). En del skyltar ändras från enspråkiga till flerspråkiga samtidigt som antalet skyltar som innehåller engelska, andra främmande språk och/eller universella belägg blir större. Däremot återstår problemet med att ett tusental skyltar från gatubilden inte tas i beaktande i analysen.

Den lösning Edelman (2009 s. 152) förespråkar och som jag har använt i min egentliga analys av de lingvistiska landskapen beskrivs i tabellens tredje kolumn och innebär att alla namn på alla skyltar tas med på samma sätt som andra belägg. Därmed tar man hänsyn till materialets alla 2 317 skyltar. Eftersom antalet skyltar växer, blir även antalet skyltar med varje språk större, men speciellt synligt är ökningen av skyltar med universella belägg. Procentandelen av skyltar med universellt språk nästan fördubblas, samtidigt som andelen skyltar med finska, svenska och även engelska minskar – en följd av att många skyltar med enbart namn hamnar just i den universella kategorin. Detta bekräftar Edelmanns (2009 s. 152) slutsats att utan namn skulle man ge en mer ensidig bild av den språkliga mångfalden i gatubilden.

En kategorisering av namn på offentliga skyltar som antingen finska eller svenska är relativt enkel. I övriga fall har jag systematiskt utgått från namnets ursprungsspråk såvida det är klart (dvs. att åtminstone någon namndel är ett ord med igenkännbar lexikal betydelse). Dessutom påverkar den övriga skylten hur olika namn kategoriseras i analysen, så att ursprungsspråket för ett visst namn eller

namndel inte alltid påverkar det språket skylten kategoriseras under. Till exempel räknas namnet *Helsinki* vanligtvis som finska, men inne i en engelskspråkig text som engelska. Vidare blir då *Galleria Fokus* finska, *Galleri Fokus* svenska medan enbart *Fokus* hamnar i kategorin "universella belägg", och hela skylten *Pannacotta Home & Kitchen* räknas som engelska, även om ordet *pannacotta* lika väl kunde anses vara ett italienskt eller universellt ord.

Den särskilda kategorin "universella belägg" innehåller namn där ett specifikt språk inte kan definieras, eftersom de består av ord som numera används i flera språk och därför kan uppfattas som en del av ett internationellt lexikon. Vidare finns det namn där den språkliga bakgrunden är helt okänd (t.ex. nonsensnamn som *Nordea*), träder fram endast om man har extra djupa kunskaper (som att *Skanska* kommer från *Skånska Cementgjuteriet*) eller där den inte stämmer överens med det aktuella namnbruket (ett återkommande exempel är det redan nämnda *Grani*). Denna kategori kan således ses som en kombination av de internationella och icke-språkliga namn som Sjöblom (2006 s. 132ff.) beskriver. Några namn, som butikskedjan *S-Market*, har dessutom placerats i denna grupp eftersom de fungerar lika bra på både finska och svenska – och kan förekomma på andra skyltar i kombination med båda – men namnen har inte ett klart ursprung i någotdera språket. Denna problematik är således delvis ett resultat av att det finns två jämställda lokala språk i det lingvistiska landskapet.

Namn på främmande språk (utöver kanske vissa kända varumärken på engelska, exempelvis *Subway*) är de belägg vars språkliga kategorisering är mest öppen för olika tolkningar. Att namn som till exempel *Löwenbrau* här räknas som tyska och *Interflora* och *Securitas* som latin är (åtminstone delvis ett medvetet) resultat av mina egna kunskaper och associationer, varmed en person med annorlunda bakgrund kunde kategorisera dem på ett avvikande sätt. Gränsen mellan främmande språk och universella

belägg är därför inte lika klar som gränsen mellan finska och svenska och de övriga språkgrupper.

Den språkliga analysen vore även möjlig att föra vidare så att namnets etymologi alltid får avgöra hur namn kategoriseras, oavsett kontexten. I en sådan analys skulle särskilt andelen skyltar med olika främmande språk öka jämfört med resultat presenterade i tabell 3, eftersom olika universella ord skulle analyseras noggrannare. Däremot skulle en analys där alla namn sätts i en egen separat kategori inte egentligen skilja sig från de två första analyserna presenterade ovan, eftersom man igen skulle gå miste om en stor del av det språkliga materialet som faktiskt finns ute i gatubilden och som därmed påverkar bilden av det lingvistiska landskapet som helhet.

Som jämförelsen av de olika sätten att analysera namn i det lingvistiska landskapet visar, kan forskarens val radikalt påverka de resultat man kan få utifrån samma material. Det är i vissa fall omöjligt att undgå de associationer som både man själv och alla andra har angående olika namn (och namnbärare), medan andra namn är sådana att det inte går att finna en entydig definition utifrån den information lingvistiska landskap bjuder på. Det torde dock vara klart att namn är en så viktig del av det lingvistiska landskapet att de inte kan lämnas utanför en studie av skyltarnas språk. I likhet med tidigare litteratur blir min slutsats därför att namnen måste på ett eller annat sätt – motiverat av syftet i respektive studie – tas med i den språkliga analysen av lingvistiska landskap.

Slutsatser

Jag har i denna artikel genom en analys av namn i de lingvistiska landskapen i Grankulla och Karis visat vilken central roll namn har bland de språkliga beläggen i gatubilden. Även om denna typ av analys tvingar fram en diskussion om problematiken med språklig kategorisering av namn – eller just därför – är det en bra utgångspunkt för

vidare kombinationer av lingvistiska landskap och onomastik. Jag är enig med Puzey (2011) om att kvaliteten av studier om lingvistiska landskap kunde förbättras med hjälp av namnforskarnas kunskaper, samtidigt som namnforskningens anknytning till dagens verkliga namnbruk kunde styrkas med materialsamling från de lingvistiska landskapen.

Att namns språkliga egenskaper bidrar till uppfattningen av att det finns parallella individuella och kollektiva upplevelser av ett lingvistiskt landskap (som framhävs i Tufi & Blackwood 2010 s. 207) är en intressant observation. Med andra ord kan namn analyseras både utifrån sitt språkliga ursprung och utifrån de uppfattningar av den språkliga mångfalden de ger upphov till. Den främsta slutsatsen av min studie hittills blir därmed att en forskare inte helt kan undgå de subjektiva associationer som kännetecknar namn, men man måste vara medveten om detta faktum. Genom att komplettera analysen av lingvistiska landskap med intervju- och enkätstudier, kunde man i framtida studier ta reda på hur olika aktörer motiverar sitt namnbruk och hur namn i gatubilden egentligen uppfattas av språkbrukarna. En utvidgning av fältet med flera studier där onomastik och lingvistiska landskap samspelar kommer säkert i framtiden att bidra till att vi kan hitta de lösningar som på bästa möjliga sätt tar hänsyn till både den objektiva och den subjektiva sidan av språk- och namnbruket på skyltarna.

Litteratur

- Bagna, Carla & Sabrina Machetti, 2012: LL and (Italian) menus and brand names: a survey around the world. I: *Linguistic landscapes, multilingualism and social change*. Red. av Christine Hélot, Monica Barni, Rudi Janssens & Carla Bagna. Frankfurt am Main. S. 217–230.
- Berezkina, Maimu, 2013: Lingvistisk landskap i et av Oslos flerkulturelle områder: Norsk, engelsk og minoritetsspråk i det offentlige rom på Grønland og innbyggernes holdninger til mulige stedsnavn fra innvandrerulturen. I: *Målblomar til*

NAMN I GATUBILDEN

- Margit. Veneskrift til Margit Harsson på 70-årsdagen den 9. juni 2013. Red. av Tom Schmidt. Oslo. S. 19–34.
- Edelman, Loulou, 2009: What's in a name? Classification of proper names by language. I: Linguistic landscape: expanding the scenery. Red. av Elena Shohamy & Durk Gorter. New York and London. S. 141–154.
- Finlex 2003 = Språklag 6.6.2003/423. [Tillgängligt i <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2003/20030423>]
- Gorter, Durk, 2014: Linguistic landscape studies. I: Handbook of pragmatics online. 2014 instalment. Red. av Jan-Ola Östman & Jef Verschueren. [Tillgänglig i https://benjamins.com/cgi-bin/bbr_hop.cgi?cmd=show_article&file=/articles/lin2.hop.18.html]
- Landry, Rodrigue & Richard Y. Bourhis, 1997: Linguistic landscape and ethnolinguistic vitality: an empirical study. I: The Journal of language and social psychology 16:1. S. 23–49.
- Moriarty, Máiréad, 2012: Language ideological debates in the linguistic landscape of an Irish tourist town. I: Minority languages in the linguistic landscape. Red. av Durk Gorter, Heiko F. Marten & Luk Van Mensel. Basingstoke. S. 74–89.
- Puzey, Guy, 2011: New research directions in toponomastics and linguistic landscapes. I: Onoma 46. S. 211–226.
- Puzey, Guy, 2012: Two-way traffic: how linguistic landscapes reflect and influence the politics of language. I: Minority languages in the linguistic landscape. Red. av Durk Gorter, Heiko F. Marten & Luk Van Mensel. Basingstoke. S. 127–148.
- Sjöblom, Paula, 2006: Toiminimen toimenkuva – suomalaisen yritysnimistön rakenne ja funktiot. Helsinki.
- Sjöblom, Paula, 2013: Commercial names in Finnish public space. I: Onomastics in contemporary public space. Red. av Oliviu Felecan & Alina Bughesiu. Newcastle upon Tyne. S. 161–171.
- Tufi, Stefania & Robert Blackwood, 2010: Trademarks in the linguistic landscape: methodological and theoretical challenges in qualifying brand names in the public space. I: International journal of multilingualism 7:3. S. 197–210.

VÄINÖ SYRJÄLÄ

SUMMARY

Names on the Street. About Names in the Linguistic Landscapes of Bilingual Finland.

By Väinö Syrjälä

Names have a central role in every linguistic landscape, and as commented on earlier studies, there is much potential in combining the research of linguistic landscapes with onomastics. In this paper I discuss the roles of names viewed in the streets of two towns of bilingual Finland, Karis/Karjaa and Kauniainen/Grankulla. The analysis shows that three quarters of the signs in the linguistic landscapes in question are made of names only or names in combination with other text. Thus names have a significant impact on the linguistic diversity of the cityscapes. The linguistic analysis of names is not as easy as that of other texts, though, made even more challenging by the fact that many of the names function on both local languages but have an unclear language of origin. Even information about both the sign and the actual name-bearer must be considered in the context of linguistic landscapes.

Väinö Syrjälä

Finska, finskugriska och nordiska institutionen, Helsingfors universitet

vaino.syrjala@helsinki.fi